

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2023 | 131 VAN 9 NOVEMBER 2023

OVER DE VOORLOPIGE OPHEFFING VAN DE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE WONING LA NOUVELLE MAISON MET TERRASSEN, TOEGANGSPOORTJE EN OMHEINING, EN DE VOORLOPIGE (HER)BESCHERMING ALS MONUMENT VAN LA NOUVELLE MAISON MET TUIN IN TERVUREN, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAGEN VAN MINISTER MATTHIAS DIEPENDAELE VAN 5 OKTOBER 2023

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 9 november 2023 volgend advies uit:

I. SITUERING

1. De VCOE ontving op 5 oktober 2023 een adviesvraag van Matthias Diependaele, Vlaams minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed, over de voorlopige opheffing van de bescherming als monument van de woning La Nouvelle Maison met terrassen, toegangspoortje en omheining, en de voorlopige (her)bescherming als monument van La Nouvelle Maison met tuin in Tervuren.

De commissie spreekt zich in dit advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige opheffing van bescherming en de voorlopige bescherming, met name: (a) de ministeriële besluiten, (b) de fotoregistraties, (c) de afbakningsplannen, en (e) de inhoudelijke dossiers.

2. La Nouvelle Maison in Tervuren betreft een modernistische architectenwoning ontworpen door Henry van de Velde, die er tussen 1929 en 1947 zelf woonde. De woning is vrijstaand ingeplant op een driehoekig tuinperceel omsloten door de Albertlaan, de Henry Vande Veldelaan en een voetweg. Bij ministerieel besluit van 9 november 1994 werd het gebouw met directe omgeving op het centrale perceel 60Z beschermd als monument omwille van de historische en architectuurhistorische waarde. Hoewel de titel van het huidige beschermingsbesluit ook de terrassen en omheining expliciet vermeldt, zijn de tuinpercelen 60A2 en 60 B2 met de terrassen, omheining en keermuren niet door deze bescherming gevat.

Voorliggend (her)beschermingsdossier beoogt de integrale bescherming van La Nouvelle Maison met inbegrip van de tuin, terrassen, omheining en keermuren. Uit het dossier blijkt dat de woning en de bijbehorende tuin recent werden gerestaureerd. Onderzoek wees uit dat ook de erfgoedkenmerken en -elementen van de gerestaureerde tuinpercelen beschermenswaardig zijn. Het nieuwe beschermingsvoorstel komt tegemoet aan de vraag van de huidige eigenaars om de eenheid van woning en tuin voor de toekomst veilig te stellen. Aangezien de woning en tuin door van de Velde als één geheel werden geconcipieerd en nog altijd die samenhang vertonen, kan de commissie deze uitbreiding van bescherming ten volle ondersteunen.

II. OPHEFFING VAN BESCHERMING & PROCEDUREKEUZE

3. De nieuwe beschermingsprocedure loopt parallel met de opheffing van de oude bescherming op basis van artikel 6.2.1, 3° van het Onroerenderfgoeddecreet: *‘de gehele of gedeeltelijke wijziging of opheffing is vereist omwille van het algemeen belang’*.

De commissie stelt vast dat de beperktere afbakening van de huidige bescherming volledig overlapt met de voorgestelde nieuwe beschermingsperimeter. Om een dubbele bescherming te vermijden is het aldus nodig het beschermingsbesluit uit 2003 op te heffen na het vastleggen van

de nieuwe bescherming.

De commissie vraagt te motiveren waarom gekozen wordt voor twee parallelle procedures met een afzonderlijk opheffingsbesluit en beschermingsbesluit. De commissie erkent dat het nieuwe beschermingsbesluit in functie staat van de uitbreiding en inhoudelijke actualisatie van bescherming, maar dit betekent ook dat de huidige gerestaureerde toestand van het goed zal gelden als nieuwe referentietoestand. Het dossier dient in dat opzicht te verduidelijken in welke mate deze huidige toestand afwijkt van het originele tuinontwerp (zie par. 4 en 6 van dit advies).

Het is de commissie tevens onduidelijk waarom de opheffing van de oude bescherming niet kan worden geregeld in het nieuwe beschermingsbesluit, zodat de continuïteit van de bescherming gegarandeerd blijft.

III. HERBESCHERMING

4. De (her)bescherming van La Nouvelle Maison, met inbegrip van de integrale tuin, wordt vastgelegd in artikel 1 van het nieuwe beschermingsbesluit. Dit artikel 1 verwijst tevens naar het nieuwe afbakeningsplan en de fotoregistratie.

De commissie vindt het allereerst positief dat de bescherming van de architectenwoning inhoudelijk wordt geactualiseerd. De erfgoedwaarden zijn uitgebreid en worden grondiger gemotiveerd, versterkt door de grondige restauratie van 2019-2022, ten opzichte van het erg beknopte beschermingsbesluit uit 1995.

Daarnaast ondersteunt de commissie de uitbreiding van de bescherming als monument met de aanpalende tuinpercelen 60A2 en 60B2. Deze afbakening bestrijkt de volledige driehoekige tuin rondom de woning. Zowel het zuidelijke als het noordelijke tuindeel werden quasi gelijktijdig met de architectenwoning ontworpen als één samenhangend ensemble en dragen aldus bij tot de erfgoedwaarde van het geheel. De naar functie afgebakende zones, de vormgeving, en de zichtlijnen in de tuin versterken de architectuur van de woning. Die wisselwerking is volgens de commissie dan ook het best gebaat bij één beschermingsstatuut.

De commissie wijst verder op de recente herwaardering van het originele tuinontwerp ten aanzien van het moment van bescherming. In het inhoudelijk dossier is echter niet helemaal duidelijk in welke mate enkele recente toevoegingen nog verwijzen naar de historische inrichting, dan wel volledig afwijken van het originele tuinontwerp. Dit gaat met name op voor het noordoostelijk tuindeel dat rond 2022 ingevuld werd met laagstammig leifruit en een moestuin. Uit het dossier blijkt dat van de Velde's ontwerp hier reeds een nutsfunctie met groentetuin en fruitbomen voorzag. Met het oog op gepast beheer, vraagt de commissie te verduidelijken in welk opzicht de nieuwe fruitboomgaard en moestuin afwijken van deze originele nutsfunctie (cf. par. 6 van dit advies). Ter ondersteuning vraagt de commissie om ook historische foto's en historische plannen die aan de basis lagen van de restauratie van de tuin en woning, toe te voegen in een documentatiebijlage bij het beschermingsdossier.

Wat betreft de fotoregistratie merkt de commissie op dat voor het noordoostelijk tuindeel drie verschillende toestanden zijn gedocumenteerd (cf. foto 5, 22, 23 en 24-25). Dit is verwarrend. De commissie vraagt de fotoregistratie te beperken tot de actuele referentietoestand die voor de nieuwe bescherming geldt. Foto's die een eerdere toestand documenteren dienen opgenomen te worden in een documentatiebijlage. Daarnaast vraagt de commissie de fotoregistratie te vervolledigen met actuele foto's van de bleekweide bij de noordoostgevel en van de zichten op de tuin vanuit de leefruimte.

5. Artikel 2 van het nieuwe beschermingsbesluit verwijst naar de geactualiseerde erfgoedwaarden

die de bescherming verantwoorden en beschrijft alle erfgoedelementen en -kenmerken.

De commissie onderschrijft de uitvoerige motivering van de architecturale en historische waarde. De betekenis van La Nouvelle Maison en bijbehorende tuin wordt in het beschermingsbesluit overtuigend gekaderd binnen van de Veldes architecturale principes, zijn oeuvre en het belang van zijn realisaties voor de internationale modernistische architectuur. Positief is ook dat bij de historische waarde verwezen wordt naar de bijdrage van latere bewoners.

De commissie ondersteunt de aanvullende toekenning van een technische waarde gezien de zeldzaamheid van nog originele technieken in de woning.

6. Artikel 3 van het nieuwe beschermingsbesluit formuleert beheersdoelstellingen op maat van het monument. De commissie onderschrijft het belang van een geïntegreerde aanpak die gericht is op het behouden en ondersteunen van de erfgoedwaarden, -kenmerken, en -elementen en waarbij de impact van de beheersdaden steeds afgewogen wordt op het geheel. Dit gaat zowel op voor de woning als voor de tuin. Beheersdoelstelling 1 verwijst wel enkel naar *'nieuwe ingrepen en wijzigingen in het gebruik van het pand'*. De commissie vraagt deze algemene doelstelling te herformuleren zodat deze ook duidelijk van toepassing is op de tuin.

Beheersdoelstelling 4 voorziet dat latere, niet originele toevoegingen in de tuin opnieuw vervangen kunnen worden door een dichter bij het oorspronkelijke ontwerp aansluitende invulling. De commissie wees hierboven reeds op de onduidelijke verhouding van de nieuwe fruitboomgaard en moestuin tot de originele nutsfunctie in het noordoostelijk tuindeel. (cf. par. 4). Daarnaast wijst de commissie op de twee magnolia's die vermoedelijk dateren uit de periode waarin botanist Joseph Hers de woning betrok. Deze magnolia's behoren niet tot het oorspronkelijke ontwerp, maar zijn wel te behouden. De commissie acht het dus aangewezen in beheersdoelstelling 4 nader te omschrijven wat onder *'latere, niet originele toevoegingen'* valt.

Tot slot vraagt de commissie om de beheersdoelstellingen nader toe te lichten onder 'hoofdstuk 3. Beheersvisie' van het inhoudelijk beschermingsdossier.

7. Artikel 4 van het nieuwe beschermingsbesluit formuleert de voorschriften voor instandhouding en onderhoud van het monument.
8. Artikel 5 van het nieuwe beschermingsbesluit somt de toelatingsplichtige handelingen op. De commissie ondersteunt de strenger geformuleerde toelatingsplicht 6^e inzake het aanleggen, wijzigen of uitbreiden van verhardingen, ten opzichte van de generieke toelatingsplicht in het Onroerenderfgoedbesluit (art. 6.2.4., e).
9. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige opheffing van de bescherming als monument van de woning La Nouvelle Maison met terrassen, toegangspoortje en omheining, en de voorlopige (her)bescherming als monument van La Nouvelle Maison met tuin in Tervuren. De commissie vraagt:
  - te motiveren waarom gekozen wordt voor twee parallelle procedures met een afzonderlijk opheffingsbesluit en beschermingsbesluit;
  - te verduidelijken in welk opzicht de nieuwe fruitboomgaard en moestuin in het noordoostelijk tuindeel afwijkt van de originele nutsfunctie;
  - de historische foto's en historische plannen die aan de basis lagen van de restauratie van de tuin en woning, toe te voegen in een documentatiebijlage bij het beschermingsdossier;
  - de fotoregistratie te beperken tot de actuele referentietoestand, en deze te vervolledigen met actuele foto's van de bleekweide bij de noordoostgevel en van de zichten op de tuin

- vanuit de leefruimte;
- de beheersdoelstellingen op enkele punten aan te vullen.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter